

УДК 343.98

DOI [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\)14.2026.269-275](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print)14.2026.269-275)**О. Г. Бондаренко,**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
факультету права та міжнародних відносин,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
email: ollenabond@ukr.net

ORCID 0000-0002-8270-5316;

В. О. Вацюк,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності,
Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
email: victor.vatsyuk@gmail.com

ORCID 0000-0001-8705-6223;

В. О. Заросило,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності,
Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
email: zarosi@ukr.net

ORCID 0000-0001-6935-5449

ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ПРОКУРАТУРИ ЩОДО НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

POWERS OF THE HEAD OF A PROSECUTION OFFICE TO AUTHORIZE COVERT INVESTIGATIVE (DETECTIVE) ACTIONS UNDER MARTIAL LAW

У статті досліджено правові підстави та межі здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді щодо надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Проаналізовано положення глави 21 та статті 615 КПК України, а також законодавчі зміни, якими запроваджено особливий порядок здійснення судового контролю за відсутності об'єктивної можливості виконання відповідних повноважень слідчим суддею.

Доведено, що введення або продовження воєнного стану саме собою не є достатньою підставою для застосування цього порядку. Об'єктивна неможливість здійснення судового контролю має бути підтверджена в кожному кримінальному провадженні конкретними обставинами, що перешкоджають слідчому судді своєчасно розглянути відповідне клопотання. Визначено вимоги до мотивування постанови керівника органу прокуратури, яка повинна містити обґрунтування підстав проведення НСРД, причин неможливості отримання дозволу слідчого судді, а також необхідності та пропорційності втручання в права особи.

Запропоновано конкретизувати в статті 615 КПК України критерії відсутності об'єктивної можливості виконання повноважень слідчим суддею, вимоги до змісту постанови керівника органу прокуратури та запровадити механізм наступного судового контролю за її законністю, обґрунтованістю й пропорційністю.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, воєнний стан, керівник органу прокуратури, слідчий суддя, судовий контроль, механізм забезпечення прав і свобод особи, кримінальне провадження, суд.

The article examines the legal grounds and limits of the exercise by the head of a prosecution office of the powers of an investigating judge to authorize covert investigative (detective) actions under martial law. The provisions of Chapter 21 and Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine are analysed, along with the legislative amendments that introduced a special procedure for exercising judicial oversight where an investigating judge is objectively unable to perform the relevant powers.

It is argued that the imposition or extension of martial law does not in itself constitute sufficient grounds for applying this special procedure. The objective impossibility of exercising judicial oversight must be established in each individual criminal proceeding on the basis of specific circumstances that effectively prevent the relevant application from being considered. The article identifies the requirements for the reasoning of a resolution issued by the head of a prosecution office. Such a resolution must substantiate the grounds for conducting covert investigative (detective) actions, explain why authorization by an investigating judge could not be obtained, and demonstrate the necessity and proportionality of the interference with individual rights.

It is proposed that Article 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine should specify the criteria for determining the objective impossibility of an investigating judge exercising the relevant powers and the requirements for the content of the resolution issued by the head of a prosecution office. It is also proposed to introduce a mechanism for subsequent judicial review of the legality, justification and proportionality of such a resolution.

Keywords: covert investigative (detective) actions, martial law, head of a prosecution office, investigating judge, judicial oversight, mechanism for safeguarding individual rights and freedoms, criminal proceedings, court.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах воєнного стану здійснення судового контролю може ускладнюватися через бойові дії, тимчасову окупацію територій, пошкодження судової інфраструктури, евакуацію суддів і порушення роботи засобів зв'язку. За таких обставин окремі повноваження слідчого судді, зокрема щодо надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, покладаються на керівника відповідного органу прокуратури. Оскільки такі дії пов'язані з істотним втручанням у конституційні права особи, застосування цього виняткового порядку потребує чітких підстав і належних процесуальних гарантій.

Водночас стаття 615 КПК України не визначає критеріїв установлення об'єктивної неможливості виконання відповідних повноважень слідчим суддею, недостатньо конкретизує вимоги до мотивування постанови керівника органу прокуратури та не передбачає повноцінної процедури її подальшої судової перевірки. Така невизначеність створює ризик неоднакового застосування законодавства, необґрунтованого обмеження прав людини та визнання отриманих доказів недопустимими, що зумовлює актуальність дослідження цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану та здійснення керівником органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді досліджували І. В. Гловюк, О. М. Дроздов, Г. К. Тетерятник, Т. Г. Фоміна, В. В. Рогальська, В. А. Завтур, М. В. Тишин, І. О. Кісліцина та Є. Крапивін. Водночас недостатньо дослідженими залишаються критерії встановлення об'єктивної неможливості здійснення судового контролю, вимоги до мотивування постанови керівника органу прокуратури про надання дозволу на проведення НСРД і механізм її наступної судової перевірки.

Метою статті є дослідження підстав і меж здійснення керівником органу прокуратури повноважень щодо надання дозволу на проведення НСРД в умовах воєнного стану. Особливу увагу приділено критеріям установлення об'єктивної неможливості здійснення судового контролю та вимогам до мотивування відповідної постанови. Запропоновано напрями вдосконалення статті 615 КПК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, крім випадків, передбачених КПК України. Проведення окремих НСРД пов'язане з істотним втручанням у гарантовані Конституцією України права особи, зокрема в право на невтручання в особисте та сімейне життя, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також недоторканність житла [1]. Особливий характер такого втручання зумовлює потребу в ефективному контролі за його законністю, обґрунтованістю, необхідністю та пропорційністю.

Згідно з положеннями глави 21 КПК України НСРД, які у випадках, передбачених Кодексом, потребують попереднього судового дозволу, проводяться на підставі ухвали слідчого судді. Статті 247–248 КПК України визначають суб'єкта розгляду відповідних клопотань, вимоги до їхнього змісту та обставини, які мають бути встановлені перед наданням дозволу на проведення НСРД. Водночас пункт 2 частини першої статті 615 КПК України встановлює виняток із загального порядку: за відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених КПК України, їх здійснює керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого, погодженим із прокурором. Рішення ухвалюється у формі постанови, яка повинна містити обґрунтування правомірності здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді [2].

Законодавча модель здійснення прокурором окремих повноважень слідчого судді сформувалася ще до початку повномасштабної збройної агресії. Законом України від 12 серпня 2014 року № 1631-VII КПК України було доповнено розділом IX-1, яким запроваджено особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції [3]. Минула редакція статті 615 КПК України допускала здійснення прокурором окремих повноважень слідчого судді за неможливості їхнього виконання у встановлені законом строки.

Після 24 лютого 2022 року сфера застосування особливого режиму кримінального провадження суттєво розширилася. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України № 2102-IX, на всій території України було введено воєнний стан [4]. Бойові дії, тимчасова окупація окремих територій, пошкодження судових установ, евакуація суддів і працівників апаратів судів, порушення транспортного сполучення та роботи засобів зв'язку могли унеможливити своєчасне здійснення слідчими суддями передбачених КПК України повноважень. За таких умов органи досудового розслідування та прокуратури мали забезпечити безперервність кримінального провадження, збереження доказової інформації, оперативне документування воєнних та інших кримінальних правопорушень і запобігання подальшій злочинній діяльності. Адже, згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження судів, органів прокуратури та органів досудового розслідування в умовах воєнного стану не можуть бути припинені [5].

Після початку повномасштабного вторгнення положення статті 615 КПК України неодноразово змінювалися з метою забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Законом України від 3 березня 2022 року № 2111-IX цю статтю було викладено в новій редакції та розширено повноваження керівника відповідного органу прокуратури [6]. Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX дав змогу йому здійснювати окремі повноваження слідчого судді лише за відсутності об'єктивної можливості їхнього виконання самим слідчим суддею [7]. Законом України від 27 липня 2022 року № 2462-IX було уточнено перелік таких повноважень і встановлено вимогу щодо оформлення рішення вмотивованою постановою [10]. Як зазначає І. Кісліцина, ці зміни посилили роль керівника органу прокуратури, водночас породивши практичні питання щодо здійснення ним повноважень, які за загальним порядком належать слідчому судді [11, с. 170–174].

І. Глов'юк, О. Дроздов, Г. Тетерятник, Т. Фоміна, В. Рогальська та В. Завтур також наголошують, що зміни до кримінального процесуального законодавства, ухвалені після 24 лютого 2022 року, запровадили особливий порядок кримінального провадження для випадків, коли застосування загальних процедур є фактично неможливим [8]. Цей порядок не скасовує передбачених

главою 21 КПК України вимог до проведення НСРД, а лише тимчасово наділяє керівника відповідного органу прокуратури окремими повноваженнями слідчого судді. Тому він повинен перевірити як наявність підстав для проведення НСРД, так і об'єктивну неможливість отримання попереднього судового дозволу. Водночас здійснення таких повноважень представником сторони обвинувачення посилює вимоги до обґрунтованості його рішення та потребу в подальшій судовій перевірці.

Визначальною умовою застосування пункту 2 частини першої статті 615 КПК України є відсутність об'єктивної можливості виконання відповідних повноважень слідчим суддею. Оскільки КПК України не розкриває змісту цього поняття, така неможливість повинна встановлюватися в кожному кримінальному провадженні з урахуванням конкретного суду, клопотання та часу, впродовж якого воно мало бути розглянуте. Обставини воєнного характеру можуть бути підставою для застосування особливого порядку лише за наявності причинного зв'язку між ними та фактичною неможливістю своєчасного отримання судового дозволу. Значне навантаження на суд, його територіальна віддаленість або терміновість отримання інформації самі собою не є достатніми підставами для здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді.

Методологічне значення для тлумачення зазначеної умови має постановка Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду від 3 грудня 2019 року в справі № 425/217/17. Суд наголосив на потребі у встановленні не лише дії особливого правового режиму, а й фактичної неможливості виконання слідчим суддею відповідних повноважень у встановлений законом строк. Під час оцінювання допустимості результатів НСРД суд має перевірити як наявність правових підстав для надання дозволу прокурором, так і реальну можливість отримання дозволу слідчого судді відповідного апеляційного суду [12].

Потреба в належному обґрунтуванні рішень про проведення НСРД узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини. У справі «Драгоевич проти Хорватії» ЄСПЛ наголосив, що рішення про застосування заходів таємного спостереження повинно містити конкретне обґрунтування їхньої необхідності, а формального відтворення законодавчих підстав недостатньо для забезпечення належного захисту від можливих зловживань [13].

На потребі в належному обґрунтуванні відповідних процесуальних рішень наголошує також М. Тішин. Науковець зазначає, що прокурор повинен навести в клопотанні конкретні обставини, які унеможливають виконання слідчим суддею відповідних повноважень. Недостатнє обґрунтування створює ризик визнання результатів НСРД недопустимими доказами [9, с. 282–287]. Отже, доведення об'єктивної неможливості здійснення судового контролю має значення як для законності постанови керівника органу прокуратури, так і для подальшого оцінювання допустимості отриманих доказів.

Законність застосування особливого порядку залежить також від того, ким ухвалено відповідне рішення. Такі повноваження може здійснювати лише посадова особа, яка належить до кола керівників органу прокуратури, визначеного пунктом 9 частини першої статті 3 КПК України, а не будь-який прокурор, який здійснює процесуальне керівництво в кримінальному провадженні. Обмеження кола уповноважених осіб має гарантійне значення та посилює їх відповідальність за законність ухваленого рішення.

Рішення уповноваженого керівника органу прокуратури оформлюється постановою, у якій має бути обґрунтовано правомірність здійснення ним повноважень слідчого судді. Її мотивувальна частина повинна охоплювати дві групи обставин. Перша стосується передбачених главою 21 КПК України підстав для проведення конкретної НСРД, зокрема можливості отримання відомостей, що мають значення для кримінального провадження, та неможливості одержати їх іншим способом. Друга має підтверджувати виняткові підстави застосування статті 615 КПК України, тобто конкретні причини, через які отримання ухвали слідчого судді було об'єктивно неможливим.

Отже, чинне кримінальне процесуальне законодавство визначає основні умови здійснення керівником відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді, однак не забезпечує достатньої деталізації цього виняткового механізму. Зокрема, стаття 615 КПК України не розкриває змісту поняття «відсутність об'єктивної можливості», не встановлює критеріїв її

визначення та не конкретизує відомості, якими вона повинна підтверджуватися. Загальна вимога щодо обґрунтування правомірності постанови керівника органу прокуратури також не визначає обов'язкових елементів її мотивувальної частини.

Крім того, передбачене частиною третьою статті 615 КПК України повідомлення прокурора вищого рівня та відповідного суду про ухвалене рішення має переважно інформаційний характер. Кодекс не встановлює окремої процедури перевірки слідчим суддею законності, обґрунтованості та пропорційності постанови керівника органу прокуратури. Наявність зазначених прогалин створює ризик неоднакового застосування особливого порядку, надмірного розширення повноважень сторони обвинувачення та необґрунтованого обмеження прав особи, що зумовлює потребу в удосконаленні положень статті 615 КПК України.

Проведений аналіз дає підстави запропонувати конкретизацію змісту поняття «відсутність об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень». Доцільно закріпити невичерпний перелік обставин, які можуть свідчити про таку неможливість, та передбачити обов'язкове встановлення причинного зв'язку між ними й неможливістю розгляду конкретного клопотання. Водночас введення або продовження воєнного стану саме собою не повинно визнаватися достатньою підставою для здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді.

Удосконалення потребують також вимоги до змісту постанови керівника органу прокуратури. У ній мають зазначатися суд, слідчий суддя якого за загальним правилом повинен був розглядати клопотання; конкретні обставини, що унеможливили судовий контроль; час їхнього виникнення; відомості, якими вони підтверджуються; причини неможливості застосування передбачених законом альтернатив, а також обґрунтування необхідності та пропорційності втручання в права особи.

У зв'язку із цим пункт 2 частини першої статті 615 КПК України пропонується доповнити абзацами такого змісту:

«Відсутність об'єктивної можливості виконання повноважень слідчим суддею повинна бути зумовлена конкретними обставинами, які фактично унеможливають здійснення судового контролю в порядку та строки, встановлені цим Кодексом. Такими обставинами можуть бути бойові дії, тимчасова окупація території, припинення роботи суду, відсутність суддів, які мають фактичну можливість здійснювати відповідні повноваження, пошкодження приміщення суду або засобів зв'язку, неможливість належного опрацювання матеріалів, що містять державну таємницю, а також інші обставини, які реально перешкоджають розгляду відповідного клопотання.

У постанові керівника органу прокуратури зазначаються конкретні причини неможливості виконання відповідних повноважень слідчим суддею, час їхнього виникнення, відомості, які їх підтверджують, а також обґрунтування неможливості звернення до слідчого судді суду, визначеного, відповідно до встановлених законом правил, територіальною юрисдикцією.

Введення або продовження воєнного стану саме собою не є достатньою підставою для здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді».

Окремим напрямом удосконалення статті 615 КПК України є посилення наступного судового контролю за рішеннями керівника органу прокуратури. Чинний обов'язок повідомити відповідний суд має переважно інформаційний характер, оскільки не передбачає ухвалення слідчим суддею рішення за результатами перевірки отриманих матеріалів. Тому частину третю цієї статті доцільно доповнити положенням про обов'язкову перевірку слідчим суддею законності, обґрунтованості та пропорційності постанови після відновлення можливості здійснення судового контролю. Якщо проведення НСРД на цей момент триває, відмова слідчого судді в підтвердженні законності постанови повинна мати наслідком негайне припинення відповідної дії. Допустимість уже отриманих результатів має оцінюватися судом, відповідно до статей 86–89 КПК України, з урахуванням характеру допущеного порушення.

Висновок. Здійснення керівником відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді щодо надання дозволу на проведення НСРД є винятковим механізмом, запровадженим для забезпечення безперервності кримінального провадження в умовах воєнного стану. Його застосування не скасовує встановлених главою 21 КПК України вимог до підстав, порядку та

строків проведення НСРД, а лише тимчасово змінює суб'єкта, уповноваженого ухвалити відповідне рішення. Правомірність застосування цього порядку залежить від сукупності умов: дії правового режиму воєнного стану, об'єктивної неможливості здійснення судового контролю, надходження належно оформленого та обгрунтованого клопотання й ухвалення керівником органу прокуратури вмотивованої постанови.

Водночас чинне регулювання не містить достатньо чітких критеріїв установлення об'єктивної неможливості виконання повноважень слідчим суддею та не передбачає повноцінної наступної судової перевірки ухваленого прокурорського рішення. Усунення цих недоліків потребує законодавчого визначення орієнтовного переліку обставин, які можуть унеможливити судовий контроль, конкретизації вимог до змісту постанови керівника органу прокуратури та запровадження механізму її подальшої перевірки слідчим суддею. Реалізація запропонованих змін сприятиме однаковому застосуванню статті 615 КПК України, забезпеченню необхідності й пропорційності втручання в права особи та зменшенню ризику визнання результатів НСРД недопустимими доказами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12.08.2014 № 1631-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#Text>
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2111-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text>
7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
8. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (станом на 30 грудня 2022 р.) / І. В. Глов'юк, О. М. Дроздов, Г. К. Тетерятник, Т. Г. Фоміна, В. В. Рогальська, В. А. Завтур. Вид. 4-ге. Дніпро – Львів – Одеса – Харків : ХНУВС, ДДУВС, 2023. 82 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5338>
9. Тішин М. В. Забезпечення прокурором допустимості доказів в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 282–287. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.53>
10. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27.07.2022 № 2462-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>
11. Кісліцина І. О. Актуальні питання діяльності прокуратури в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2023. № 3 (40). С. 170–174. URL : <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/6288>
12. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 03.12.2019 у справі № 425/217/17, провадження № 51-1554км19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241456>

13. Dragojević v. Croatia, no. 68955/11, Judgment of 15 January 2015. European Court of Human Rights. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150298>

14. Крапивін Є. Покладення функції судового контролю на прокурора: як обґрунтовується «відсутність об'єктивної можливості» його здійснення? / JustTalk. 2023. 13 квітня. URL : <https://justtalk.com.ua/post/editorial-pokladennya-funktsii-sudovogo-kontrolyu-na-prokurora-yak-obgruntovuetsya-vidsutnist-obektivnoi-mozhливosti-jogo-zdijsnennya>

Дата надходження статті: 27.07.2026

Дата прийняття статті: 21.08.2026

Дата публікації статті: 14.09.2026